

Pigeon in Konya Province Folklore: 1. Diseases and Their Treatments

Aşkın YAŞAR¹, Esra ÇELİK^{1*}, Gökhan ASLIM¹

¹Selçuk University, Faculty of Veterinary Medicine, Department of Veterinary History and Deontology, 42003, Konya, Turkey

ABSTRACT

With this study, it was aimed to bring verbal, written and visual data, which have folkloric characteristics for diseases and treatments of pigeon breeding in Konya into the literature, and contribute to the Turkish cultural heritage and to shed light on veterinary science studies. The material of the study was composed of the information obtained from 28 sources, consisting of pigeon breeders in Konya, through the "Information Collection Form". The findings of the study were given under the headlines of external and internal diseases, parasitic diseases and epidemics. It was determined that, the data of the study shows similarities to the data obtained through the literature reviews; For example; "applying oil to the trichophytic area, cutting the papilloma skin with the help of a knife" were determined as rational methods, and "removing the leg feathers of the paralyzed pigeon and making cuts in the head and legs" were determined as empirical methods. It can be said that some methods applied in this study carried out in Konya are generally compatible with scientific data and rational, but some empirical methods still exist in folk culture, and there are areas in need of research in terms of veterinary science for pigeon diseases and treatments.

Keywords: Disease, folklore, folkloric veterinary medicine, Konya, pigeon

Konya İli Folklorunda Güvercin: 1. Hastalıklar ve Tedavileri

ÖZ

Bu çalışma ile Konya ili güvercin yetiştiriciliğinde hastalıklar ve tedavilerine yönelik folklorik niteliği olan sözlü, yazılı ve görsel verilerin literatüre kazandırılarak Türk kültür mirasına katkı sağlanması ve veteriner bilimleri alanı çalışmalarına ışık tutulması amaçlandı. Çalışmanın materyalini, çeşitli kaynaklardan yararlanılarak konuya özel olarak hazırlanan "Bilgi Derleme Formu" aracılığıyla Konya ilinde güvercin yetiştiricilerinden oluşan 28 kaynak kişiden elde edilen bilgiler oluşturdu. Çalışmanın bulguları dış ve iç hastalıklar, paraziter hastalıklar ve salgın hastalıklar başlıkları altında verildi. Çalışmanın verilerinin, gerçekleştirilen literatür taramaları ile elde edilen verilere benzerlik gösterdiği, örneğin; "mantarlı bölgeye yağ sürülmesi, sigil olan derinin bıçak ile kesilmesi" gibi uygulamalar Konya ili folklorik veteriner hekimliğinde yer etmiş rasyonel yöntemler, "felçli güvercinin paçalarının yolunarak, kefa ve paçalarına kesik atılması" gibi uygulamalar ise ampirik tedavi yöntemleri olarak belirlendi. Konya ilinde gerçekleştirilen folklorik nitelikli bu çalışmada uygulanan bazı yöntemlerin bilimsel veriler ile genel olarak uyumlu ve rasyonel olduğu, ancak halk kültüründe varlığını koruyan bir takım ampirik yöntemlerin de halen varlığını devam ettirdiği ve güvercin hastalıkları ve tedavilerine yönelik veteriner bilimleri açısından araştırılmaya muhtaç alanlar olduğu söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Folklor, folklorik veteriner hekimliği, güvercin, hastalık, Konya

To cite this article: Yaşar A, Çelik E, Asım G. Pigeon in Konya Province Folklore: 1. Diseases and Their Treatments. Kocatepe Vet J. (2021) 14(1): 26-36

Submission: 10.09.2020 Accepted: 22.01.2021 Published Online: 02.02.2021

ORCID ID; AY: 0000-0001-8641-6207, EÇ: 0000-0002-7836-6171, GA: 0000-0001-5976-8186

*Corresponding author e-mail: esra.celik@selcuk.edu.tr

Folklorun önemli bir bölümünü oluşturan ve Türk folklorunun önemli değerlerinden biri olan halk hekimliği (Sinmez 2011), toplumların hastalıklar ve sağlık hakkındaki inanç, tutum, davranış, gelenek ve değer sistemleri ile ilgili tıbbi uygulamaları olarak tanımlanabilir (Şar 2005).

İnsan ve hayvan hekimliği uzun yıllar bir arada yoğrulmuş, insanlar kendilerine uyguladıkları tedavi şekillerini hayvanlar üzerinde de denemeye başlamış ve böylece folklorik veteriner hekimliği (halk veteriner hekimliği) doğmuştur (Dinçer 1967).

Kalıplaşmış bilgi ve davranış olarak biçimlenen inanç ve uygulamalar nesilden nesile sözlü ve uygulamalı yollar ile sistematik olarak aktarılmış, ancak değişen zaman ve şartlara göre geleneksel ve bilimsel uygulamalar birlikte kullanılmaya başlanmıştır (Sever 2004). Alptekin'e (2018) göre, Türkiye'de halk halen kendi yöntemleri ile hastalıkları tedavi etmektedir. Yaşanılan coğrafya, toplumun kültür yapısı gibi faktörler günümüz insanların halk hekimliğine yönelmelerindeki önemli unsurlar olarak karşımıza çıkar. Özellikle de köylüler arasında eski inançların varlığını koruduğu ve nesilden nesile aktarılan bu bilgilerin kökeninin asırlar öncesine dayandığı bilinir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de köylü ve kentli fark etmeksizin halk herhangi bir hastalık durumunda veteriner hekime danışmak yerine öncelikle kendi metotlarını uygulamayı tercih etmektedir (Dinçer 1967, Alptekin 2018).

Türkiye'nin birçok bölgesinde folklorik veteriner hekimliği kapsamında yapılan çalışmalarda folklorik uygulamaların dini-sihri, ampirik ve rasyonel tedavi yöntem ve tekniklerine dayandığı ve özellikle rasyonel uygulamaların modern veteriner hekimliği uygulamaları ile paralellik gösterdiği görülmektedir (Dinçer 1967, Arslan 1998, Sinmez 2011, Yüksel 2012, Yaşar ve ark. 2013, Avcı ve Özen 2016, Sinmez ve Aşım 2017, Sinmez ve ark. 2018).

Türkiye'nin birçok bölgesinde köklü bir güvercin yetiştiriciliği geleneği mevcut olup, bu gelenek oldukça canlı bir biçimde yaşatılmaya devam etmektedir. Özmen (1981)'in Konya ili merkezinde gerçekleştirdiği folklorik nitelikli bir araştırma, güvercin yetiştiriciliğinin Konya'da ne kadar köklü bir geçmişe dayandığını göstermiş olup, koruyucu uygulamalar ve tedavi yöntemlerinin de geçmişten günümüze aktarıldığına da işaret etmiştir.

Bu çalışma ile Konya ilinde bir değer olarak görülen ve hobi amacıyla yetiştiriciliği yapılan güvercinlerin sık karşılaşılan hastalıkları ve tedavilerine yönelik folklorik niteliği olan sözlü, yazılı ve görsel verilerin literatüre kazandırılarak Türk kültür mirasına katkı sağlanması ve veteriner bilimleri alanı çalışmalarına ışık tutulması amaçlandı.

Çalışmanın materyalini, Konya ilinde kaynak kişilerden yüz yüze görüşme yoluyla elde edilen yazılı, sesli ve görsel folklorik bilgiler oluşturdu. Yazılı materyali, Sinmez (2011), Yüksel (2012), Yaşar ve ark. (2013)'dan da yararlanılarak hazırlanan "*Bilgi Derleme Formu*" aracılığıyla 11.07.2020-14.08.2020 tarihleri arasında elde edilen bilgiler oluşturdu. Sesli materyal, bilgi derleme formu çerçevesinde yazıya aktarıldı. Görsel materyal kaynak kişilere ait güvercin yetiştirme alanlarından fotoğraflanarak elde edildi. Güvercin hastalıkları ve tedavileri ile ilgili elde edilen folklorik bilgilerin analizi yapıldı.

Meram Güvercin Severler Derneği Başkanı ile yapılan görüşme neticesinde tanınan ve konuyla ilgili bilgi sahibi olduğu belirlenen güvercin yetiştiricilerinden oluşan 28 kaynak kişi ile görüşüldü. Araştırmada, kaynak kişilere "*Bilgi Derleme Formu*" yoluyla, yedi bölümden oluşan 101 soru yöneltildi.

Görüşme yapılan kaynak kişiler ilçe ve görüşme tarihine göre kodlanarak (K1, K2..., K28) metin içerisinde üst indis şeklinde belirtildi ve indis bilgileri "*sonmol*" olarak sunuldu. Kaynak kişilere ait bilgiler ise "*kaynak kişi listesinde*" detaylı olarak (adı-soyadı, doğum yılı, eğitim seviyesi, mesleği, yaşadığı ilçe, görüşme tarihi) sunuldu.

BULGULAR

Bir işi iyi bilen, hekimliği iyi olan kimselere "*ocak*" adı verilir.¹ Güvercin yetiştiriciliğinde de genellikle uzun yıllardır bu işi yapan ve tedavi yöntemlerini iyi bilen yetiştiricilerin tıpkı "*ocaklar*" gibi hastalıklara müdahale ettiği bilinir. Herhangi bir hastalıkta oluşan ağrıya halk arasında "*engi*" adı verilir.²

Güvercinlerde sık karşılaşılan hastalıklar ve tedavileri ile ilgili tespit edilen folklorik nitelikli bulgular aşağıda başlıklar halinde sunuldu.

Dış ve İç Hastalıklar

Apse

Apseye halk arasında "*ur*" adı verilirken (Resim 1)³, apsenin katılaştığı haline ise "*peynirleşti*" ifadesi kullanılır.⁴ Apseler genellikle stres, yer değişikliği, kötü barınma şartları sebebiyle görülen bir rahatsızlık olarak bilinir.⁵ Genellikle kanatta ve bacaklarda olmak üzere tüm vücutta görülebilir.⁶

Apseler genellikle tüleme zamanlarında kelleşme ile fark edilir.⁷ Tedavide, olgunlaşan apse jilet ile kesilir ve içi temizlenir.⁸ Daha sonra bölgeye tentürdiyot⁹, katran¹⁰, krem sürülür, sigara külü¹¹, deniz tuzu ve göztaşı basılır¹², antibiyotikli pomat uygulanır¹³, ozon ya da asit dökülerek yakılır.¹⁴ İçi temizlenen apseye göztaşı uygulaması ile tedavide kesin sonuç alınmadığı da bildirilir.¹⁵

Resim 1. Gözde apse¹⁶
Figure 1. Abscess in the eye

Göz Nezlesi

Göz sulanmasına “*triko*” ya da “*nezle*” adı da verilir.¹⁷ Bu rahatsızlıkta özellikle yavru güvercinlerde göz akıntısı görülür.¹⁸ Tedavide limon ve sarımsak karışımından yapılan turşu içirilir¹⁹, beşeri göz damlaları kullanılır²⁰, gözün içerisine tükürülür²¹, göze sirke²² ya da limon damlatılır.²³

Kanat Tutulması

Kanat tutulmasına “*yel tutması*” ya da “*yel girmesi*” adı da verilir.²⁴ Genellikle ham iken uçurulan, sürekli kümeste tutulan ya da hava akımından etkilenen güvercinlerin kanadında görülen bu rahatsızlıkta kanat tutulur, düşer, kanat sesi kaybolur ve güvercin uçamaz. İyileşme genellikle kanat sesinin duyulması ile anlaşılır.²⁵ Diğer güvercinlerin rahatsızlık vermemesi için kanadı tutulan güvercin izole edilerek²⁶ masaj yapılır²⁷, hareket ettirilmez, uçmaya zorlanmaz ve buzlu suya daldırılarak şok uygulanır.²⁸ Tedavide güvercinin kanat tüyleri yolunur²⁹, tutulan kanadı yere sürtüyorsa kanat telekleri bir miktar kesilir.³⁰ Sıcak ortamda tutulduğu takdirde yaklaşık beş-on gün içerisinde iyileşebilir.³¹ İyileşmediği takdirde bu rahatsızlığa “*demir kanat*” adı verilir ve bu güvercinler değerli ise damızlık olarak kullanılmaya devam edilir.³²

Paraliz (Felç)

Paraliz güvercinin herhangi bir yerinde görülebilir.³³ Bu rahatsızlık güvercinin neresinde görülürse, vücudunun o kısmı hareket edemez.³⁴ Bu durum genellikle kümes değişikliği vb. stres unsurları sebebiyle ortaya çıkar.³⁵ Bu güvercinler ayrı bir yere alınarak bakım ve beslemesi yapılır.³⁶ Felçli bölge ovularak muhtemel pıhtı oluşumları giderilmeye çalışılır.³⁷ Kafada oluşan paralizilerde kafayı dik tutamaz ve yan döner ancak kafada titreme görülmez³⁸, yem yemede ve su içmede zorluk yaşar.³⁹ Tedavide boyun, kanat ve kuyruk tüyleri makas yardımı ile kesilir ya da yolunur⁴⁰; boyun

tüyleri yolunur ve o bölgeye jilet yardımı ile kesik atılır⁴¹; kafa döndüğü yönün aksine doğru çevrilir ya da çekilir.⁴²

Başka bir uygulamada ise; güvercinin boyun, kuyruk ve kanat tüyleri kesilir veya yolunur. Yolunan tüyler çıkana kadar iyileşmez ise hastalığın tedavi olmayacağına inanılır. Bazen de paçalar yolunur, kafa ve paçalarına jilet yardımı ile kesik atılır. Ayak felcinin tedavisinde ise; kan dolaşımını sağlamak için sadece paça tüyleri yolunur.⁴³

Siğil (Papillomatosis), Kist ve Mantar (Trichophytosis)

Siğil ve kistler güvercinlerde genellikle gaga, ayak, parmak ve kloakal bölgede küçük şişlikler olarak görülür.⁴⁴ Tedavide siğil olan deri bıçak yardımı ile kesildikten sonra bölgeye tentürdiyot sürülür.⁴⁵ Mantarın ise genellikle güvercinlerin ayaklarında görüldüğü bildirilir.⁴⁶ Tedavide mantarlı bölgeye zeytinyağı sürülür ve mantar görülen ayak tırnakları uzadıkça kesilir.⁴⁷

Topallık

Ayak topallığında güvercin ayağının üzerine basamaz ve sürekli yatar.⁴⁸

Yara Tedavisi

Yaraların tedavisinde genellikle bölgeye katran sürülür.⁴⁹ Katrana halk arasında “*karasakız*”⁵⁰ ya da “*bise*” adı da verilir.⁵¹

Sindirim Rahatsızlıkları

Güvercinlere taşlık sağlığı için çoğunlukla kum, kil toprak, mozaik ve yeşillik yedirilir.⁵² Sindirimi rahatlatmak için yumurta kabuğu, çay posası, tuz ve şeker karışımı günlük diyetlerine eklenir.⁵³

Yumurta Sıkışması

Yumurta sıkışması genellikle genç güvercinlerde görülür ve güvercin hastalıkları alanında uzmanlaşmış veteriner hekim yetersizliğinden dolayı bu gibi

durumlarda profesyonel yetiştiriciler müdahale eder.⁵⁴ Yumurta sıkışmasının sebep olduğu duruma halk arasında “yumurta felci” ya da “ayak felci” adı da verilir.⁵⁵ Yumurta sıkışmasında güvercin bir süre yumurtlayamaz, ayakları basamaz, kanatları yardımı ile hareket etmeye çalışır, az yem tüketir ve bu durum birkaç gün devam eder, ancak güvercinin iyileşemediği durumlar da görülebilir.⁵⁶

Yumurta sıkışmasında yaklaşık üç-dört gün şırınga yardımı ile beslenme ve vitamin takviyesi yapılır⁵⁷; Kloakaya vazelin veya zeytinyağı damlatılır⁵⁸; Zeytinyağı içirilir⁵⁹; Kan akışını hızlandırmak için paçalar yolunur⁶⁰. Abdomenden kloakaya doğru ovmak suretiyle sıkışan yumurta çıkarılmaya çalışılır⁶¹ ya da kloakaya doğru itildikten sonra beliren yumurtanın zarı jilet yardımı ile kesilir ve yumurta çıkarılır.⁶² Her türlü müdahaleye rağmen çıkarılamadığı durumlarda yumurta çok dengeli bir şekilde kırılarak kloakadan dışarı alınır.⁶³ Diğer güvercinler tarafından rahatsız edilmemeleri için hasta güvercinler ayrı bir ortama alınarak, önüne yem ve su konur⁶⁴ ve vitamin takviyesi yapılır.⁶⁵

Yumurta sıkışmasında zorlanma sebebiyle kloakal prolapsus görülebilir. Kloakal prolapsusa halk arasında “kıçı çıkmış” denir.⁶⁶ Prolabe olan kloaka zeytinyağı yardımı ile reddedilir.⁶⁷

Yumurta sıkışmasının önlenmesi için yumurtlama dönemlerinde güvercinlere zeytinyağı içirilir.⁶⁸ Yumurta dönmesi durumunda ise el ile müdahale edilerek düzeltilir.⁶⁹

Paraziter Hastalıklar

Konya’da güvercinler ile ilgili bilinen iç parazitler kurt, bağırsak solucanı, şerit, tenya, solucan; dış parazitler ise at sineği, bit, pire, uyuz ve kenedir.⁷⁰ İç parazitlerin tedavisinde içme suyuna göztaşı katılır.⁷¹

Keneye halk arasında “gene” denir.⁷² Sadece tülek (tüy dökümü) zamanı değil, aynı zamanda parazitin sebep olduğu tüy dökümü ile ortaya çıkan çıplaklığa da “kel olmak” ifadesi kullanılır.⁷³

Coccidiosis

Bu hastalıkta yeşil renkte ishal görülür. Hava akımı veya soğukta kalan güvercinlerde meydana geldiğine inanılır.⁷⁴

Tedavisinde güvercinlere çay posası, tuz ve şeker karışımı⁷⁵ ya da pirinç ve çay posası karışımı yedirilir.⁷⁶

Trichomoniasis

Güvercinlerde görülen *Trichomoniasis*’e halk arasında “peynirleşme”, “kursak mantarı”, “sarı yara”, “pamuk”, “iç çiçek” ya da “ağz yolu iltihabı” gibi isimler verilir.⁷⁷

Peynirleşme odaklarının ağız içinde oluşmasına “ağz içi peynirledi”, peynirleşmenin ileri bir boyutta olmasına ise “urlaştı” ifadeleri kullanılır.⁷⁸

Bu hastalıkta ağız ve boğazda peynirleşme⁷⁹, yem yiyememe⁸⁰, zayıflama⁸¹, yüksek ateş, su tüketiminde artış ve kursak şişmesi görülür.⁸²

Tedavisinde kırmızı kil içme sularına katılır⁸³; sirke veya sarımsak verilir⁸⁴; balık yağı içirilir⁸⁵; sarımsaklı

turşu suyu ve veteriner preparatları kullanılır.⁸⁶ Yaklaşık bir ml ozon, bir mercimek tanesi büyüklüğünde göztaşı, 18 lt su karışımı iki gün dinlendirildikten sonra güvercinlere içirilir.⁸⁷

Bir adet limon, dört baş sarımsak, 200 ml sirke ve beş lt su karışımının 20 gün süresince serin bir yerde dinlendirilmesi suretiyle hazırlanan sarımsak-limon turşusu tedavide kullanılır.⁸⁸ Bazen de sadece 200 ml sirke ve beş lt su karışımı hazırlanarak güvercinlere içirilir.⁸⁹

Ayrıca güvercinin tüyü ayakkabı boyasına değdirilerek peynirleşen bölgeye sürülür⁹⁰ ve bölge ozon ile pansuman yapılır⁹¹ ya da kulak çöpü yardımı ile ağız ve boğaz içindeki peynirleşen yerler temizlenir, peynirleşme odakları fazla ise temizlendikten sonra kanatılarak tuzlu su ile pansuman yapılır.⁹²

Başka bir uygulamada ise; kulak çöpü ya da kuyruk tüyü yardımı ile peynirleşme odaklarına mürekkep, betadin veya viks sürülür. Bu işleme “harbi yapmak” adı verilir.⁹³ Bazen de peynirleşme odakları cımbız yardımı ile uzaklaştırılır⁹⁴ ya da dağlanır.⁹⁵

Peynirleşme özellikle geniş kursaklı olan balon güvercinlerinde daha sık görülür.⁹⁶ Bu hastalığa yakalanan balon güvercinleri bir pet şişenin içerisine dik konumda yerleştirilerek yaklaşık bir gün süresince bekletilir ve bu uygulamanın kursak şişliğine iyi geldiğine inanılır.⁹⁷ Kursak şişliğini tedavi etmek için, kursak delinerek içi boşaltıldıktan sonra dikilir ancak bu yöntemin tedavide etkili olmadığı da bildirilir.⁹⁸

Kursağa bastırılarak kusturulmak suretiyle kursak içeriği boşaltılır, ateş düşürücü ve antibiyotik ilaç içirilir⁹⁹ ya da sarımsak yedirilir.¹⁰⁰ Aynı zamanda bu hastalığın ölümcül olduğu, tedavisinin mümkün olmadığı da ifade edilir.¹⁰¹

Paraziter Hastalıklarda Koruyucu Tedavi

Güvercinleri paraziter hastalıklardan korumak için; kümese yabancı güvercin alınmaz¹⁰², eğer alınacak ise ayakları ozon ile dezenfekte edilir.¹⁰³ Ayrıca parazit olmaması için yuvalıklarda çam pürü tercih edilir.¹⁰⁴ Gelincikleri uzak tutmak için kümes etrafına katran sürülür.¹⁰⁵

Dış parazitlerden korumak için kümes ozon ile temizlenir¹⁰⁶, sık aralıklarla banyo suyu konulur¹⁰⁷, banyo sularına ozon ya da sirke (beş lt su, 50 ml sirke) katılır.¹⁰⁸ At sineğinden korumak için kanat altlarına pire tozu uygulanır.¹⁰⁹

İç parazitlerden korumak için içme sularına elma sirkesi (10 lt su, 250 ml sirke)¹¹⁰, ozon (iki ml ozon, üç ml su)¹¹¹, göztaşı (20 lt suya bir nohut tanesi kadar)¹¹² katılır ya da veteriner preparatları kullanılır.¹¹³ Ayrıca bu amaçla güvercinlere vitamin takviyesi yapılır ve kırmızı kil yedirilir.¹¹⁴

Genel olarak tüm parazitlerden korumak için; bir adet limon, üç-dört diş sarımsak, bir yemek kaşığı sirke ve iki-üç dal yaş nane karışımı yaklaşık 15-20 gün dinlendirildikten sonra güvercinlere içirilir.¹¹⁵ Aynı amaçla belirli aralıklar ile turşu suyu içirilir¹¹⁶ ve semizotu¹¹⁷ yedirilir.

Salgın Hastalıklar

Salgın hastalıklara halk arasında “bulaşıcı”, “yayılıcı” ya da “serpici” adı da verilir.¹¹⁸

Adenovirus Enfeksiyonları (Genç Kuş Hastalığı)

Adenovirus enfeksiyonuna, ateşlenme görülmesi sebebiyle “sıtma” adı verilir.¹¹⁹ Genellikle muğluf dönemindeki (yaklaşık iki aylık) güvercinlerde görülür. Bu hastalığın güvercinin tüy dökümüne gireceği ya da tüy dökümünden çıkamadığı (Resim 2) zamanlarda

görülmesine inanılır. Tüyünü atamaz, strese girer ve tüm vücutta şişkinlik olur. Ayrıca yavrunun iyi beslenemeyip soğukta kaldığı durumlarda da görülebildiği bildirilir.¹²⁰

Bu hastalıkta ateş, halsizlik, ishal, yem yememe, zayıflık, su tüketiminde artış görülür.¹²¹ Tedavide kursak içeriği boşaltılır ve vitamin içirilir.¹²² Muğluf döneminde tüylerini atabilmesi için bel üstü tüyleri yolunur ancak etkin bir tedavinin mümkün olmadığı da ifade edilir.¹²³

Resim 2. Son azıları atamamış tülekteki güvercin¹²⁴

Figure 2. The pigeon in the moult that has not casted the last feather

Coryza (Catarrh/Akut Nezle)

Bu hastalığa yakalanan güvercinlerin ciğerlerinden “fıçfıç”, “vukvuk”, “hukhuk” benzeri sesler gelmesi sebebiyle bu hastalığa halk arasında “fıçfıç”, “vukvuk”, “hukhuk” ya da “ciğer hastalığı” adı da verilir.¹²⁵

Ciğerlerde hırıltı, gözlerde sulanma ve burun akıntısı (sümük)¹²⁶ görülür. Hastalık yem ve sudaki kontaminasyon ve barınak ortamının kirliliği sebebiyle ortaya çıkar.¹²⁷

Bazen boğaza tüy kaçıdığı durumlarda da “hukhuk” benzeri ses çıktığı için ayırt edici tanıda güvercinin kendi tüyü ıslatıldıktan sonra kursağa kadar indirilerek bölge temizlenir. Ses gelmeye devam ettiği takdirde güvercinin hasta olduğu anlaşılır.¹²⁸

Enterit (İshal)

Bu rahatsızlığa halk arasında “amel”, “ötürek” ya da “ötürük” adı verilir.¹²⁹ Salmonella’da dışkı koyu yeşil ve kokulu iken, E. coli’de beyaz renkte olduğu bildirilir.¹³⁰

Tedavide mangal közü ve pirinç ezilerek yedirilir¹³¹, çay posası, tuz ve şeker karışımı¹³² ya da kuru kahve ve pirinç karışımı verilir.¹³³

İç mantar

İç mantar sindirim sisteminde (bağırsaklarda) görülen bir rahatsızlıktır.¹³⁴ Tedavide güvercinlere göztaşı yedirilir.¹³⁵

Newcastle

Bu viral hastalığa halk arasında “veba”, “ölet” ya da “karan” adı verilir. Veba hastalığının görülmesine ise “karan geldi” ya da “veba kargını” denir.¹³⁶

Bu hastalıkta kafada titreme, gözlerde sulanma, hırıltılı solunum, iştahsızlık, sulu yeşil ishal, su tüketiminde artış, halsizlik, zayıflama, tüyleri kabartma (buruşma), üşüme, uçamama gibi klinik belirtiler görülür.¹³⁷ Hayvanların üşüme haline “büzütüyor” adı verilir.¹³⁸

Güvercinin ateşlendiği için su tüketiminin arttığı ve çok su tükettiği için kafanın arkaya doğru gangrılması (kafayı arkaya doğru atması) neticesinde hastalığın veba olduğunun anlaşıldığı ifade edilir.¹³⁹

Kış aylarında güvercin gübresinin kümeşte nem yapması sebebiyle vebaya sebep olduğuna¹⁴⁰ ve peynirleşme hastalığının vebaya çevirdiğine inanılır. Tedavisinin mümkün olmadığı bildirilir.¹⁴¹

Paramyxovirus 1 Enfeksiyonu

Paramyxovirus 1 enfeksiyonuna halk arasında “kafa dönmesi”, “titrek felci”, “titrek baş” ya da “sallabaş” (Resim 3) adı verilir.¹⁴² Güvercinlerde gerçekleşen herhangi bir paraliz sonrasında bu enfeksiyonun ortaya çıktığına inanılır.¹⁴³

Bu hastalıkta kafada titreme, kafayı dik tutamama, boyunda kısmi ya da tam paralizi ve bükülme (tortikollis) görülür. Kafa ters döner veya yana doğru kayar.¹⁴⁴ Bu hastalığın genellikle sıcak olan kümeslerde yüksek ateşten dolayı¹⁴⁵ ya da veba geçiren

güvercinlerde iyileştikten sonra görüldüğüne inanılır.¹⁴⁶

Tedavisinde kan dolaşımını hızlandırmak için kafadan başlayarak boyun, kanat ve kuyruk tüyleri yolunduktan sonra, güvercin karanlık bir yerde dinlendirilir¹⁴⁷; güvercinin heyecanını gidermek amacıyla soğuk su ile şok uygulanır; pis kanı uzaklaştırmak için kuyruk tüyü burun içine batırılarak kan akıtılır¹⁴⁸; güvercinin boynu jilet yardımı ile kesilir.¹⁴⁹ Ayrıca ensede belirgin olarak bulunduğu

ifade edilen siyah noktadan tüyler çekilir ve o bölgeye jilet yardımı ile kesik atıldıktan sonra hasta güvercin izole ve karanlık bir ortamda dinlendirilir.¹⁵⁰

Üreme dönemlerinde kafesteki diğer güvercinlerin zarar vermemeleri için hasta güvercinler ayrı kafeslere alınır.¹⁵¹

Tedavi için en az iki aylık bir zamana ihtiyaç duyulduğu ancak çoğu zaman tedaviye cevap alınmadığı¹⁵², iyileşse dahi bu hastalığın güvercinlerde kalıcı hasar (eser) bıraktığı bildirilir.¹⁵³

Resim 3. Sallabaş (*Paramyxovirus 1*) hastalığına yakalanan güvercin¹⁵⁴
Figure 3. Pigeon with sallabaş (*Paramyxovirus 1*) disease

Poxvirus Enfeksiyonları

Poxvirus enfeksiyonuna halk arasında “çiçek” ya da “dış çiçek” adı verilir. Çiçek hastalığında gözde şişme ve sulanma, gaga, göz kenarları, ağız çevresi ve vücudun diğer tüysüz bölgelerinde siğil benzeri oluşumlar görülür.¹⁵⁵ Bu oluşumların patlamasına ise “çatlak” adı verilir.¹⁵⁶

Lezyonlar ağız bölgesinde görüldüğü takdirde “ağzı çiçeklenmiş” ifadesi kullanılır.¹⁵⁷ Poxvirus enfeksiyonları bulaşıcı olması sebebiyle hasta güvercinler izole edilir.¹⁵⁸

Bu hastalığın dişi ve erkek olmak üzere iki formu bulunduğu, dişisinin tehlikeli, erkeğinin ise iyi huylu olduğuna inanılır.¹⁵⁹

Tedavisinde göztaşı ve vazelin karışımı lezyonların görüldüğü bölgelere sürülür¹⁶⁰; içme sularına göztaşı (20 lt suya bir nohut tanesi kadar)¹⁶¹; banyo sularına ise göztaşı, ozon veya sirke eklenir.¹⁶² Kulak çöpü yardımıyla ayakkabı boyası veya mürekkep çiçek lezyonlarının olduğu bölgelere sürülür.¹⁶³ Çiçek lezyonları kesildikten sonra bölge dağlanır.¹⁶⁴ Lezyonların bulunduğu bölgelere ısı uygulanır ve kanatıldıktan sonra göztaşı basılır.¹⁶⁵

TARTIŞMA ve SONUÇ

Yapılan literatür taramalarında güvercinler ile ilgili az sayıda çalışma olduğu, bununla beraber konu ile ilişkili folklorik nitelik taşıyan çalışma sayısının ise yetersiz

olduğu ve Özmen’in 1981 yılında gerçekleştirdiği çalışmanın, güvercin temalı tek folklorik nitelikli çalışma olduğu belirlendi.

Güvercin hastalıklarını teşhis edecek veteriner hekim sayısının az olmasının, güvercin yetiştiricileri tarafından sürekli ve ısrarlı bir şekilde gündeme getirilen bir konu olduğu, aynı zamanda hastalık teşhis edilse dahi tedavi için kullanılacak ilacın temini hususunda sıkıntılar yaşandığı bildirilmektedir (Yılmaz ve Boz 2012). Çalışmada, yetiştiricilerin güvercin hastalıkları alanında uzmanlaşmış veteriner hekim sayısının az olmasından dolayı sıkıntı yaşadıkları, dolayısıyla hastalık durumlarında profesyonel yetiştiricilerin yardımına başvurdukları ya da bizzat kendilerinin müdahale ettikleri; ayrıca güvercin hastalıklarında kontrolsüz ve bilinçsiz ilaç kullanıldığı ve her yetiştiricinin bu doğrultuda bir ilaç stoku olduğu değerlendirildiğinde güvercin hastalıkları konusunda uzmanlaşmış veteriner hekimlere ihtiyaç olduğu, gerekirse veteriner hekimlere bu konuda özel eğitim programları düzenlenmesi gerektiği önerilebilir. İç Anadolu Bölgesi Konya Bölümünde gerçekleştirilen çalışmada apse tedavisinde, şişliğin sivri uçlu bıçakla delinip içerisinin ispirto ile temizlendiği, katran ve gres yağının bölgeye sürüldüğü, apse dışta ise bölgenin ateşle dağlanıp, üzerine katran sürüldüğü ya da apseye kızmış tava ile sıcak kompresler yapıldığı ve göztaşının toz halinde açık apselerin antiseptisinde kullanıldığı (Yaşar ve ark.

2013) verilerine paralel olarak çalışmada da olgunlaşan apsenin (Resim 1) jilet ile kesilip içinin temizlenmesi ve daha sonra bölgeye katran, krem, sigara külü, deniz tuzu ve göztaşı uygulanması, apsenin ozon ya da asit dökülerek yakılması, içi temizlenen apseye göztaşı uygulanması, İç Anadolu Bölgesinde hayvancılıkta denenilen metotlarının güvercinlere de uygulandığı ve genel olarak hayvanlarda apse tedavisinin benzer şekilde yapıldığı ifade edilebilir.

Özmen (1981), güvercinlerde felcin ayakta, kanatta ve başta görülebildiğini, bu durumda ayak ve kanadın hareket edemediğini, başta görüldüğü takdirde başın aşağı doğru sarktığını ve ters döndüğünü, felç olan güvercin ilk on günde ölmezse kurtulma şansının arttığını bildirmektedir. Çalışmada paralizin, güvercinin herhangi bir yerinde görülebilmesi ve vücudun paralizli kısmının hareket edememesi bilgisinin Özmen'in verilerine paralel olduğu; Özmen'in verilerinden farklı olarak bu güvercinlerin ayrı bir yere alınarak bakım ve beslemesinin yapıldığı, felçli bölgenin ovularak muhtemel pıhtı oluşumlarının giderilmeye çalışıldığı, kafa paralizilerinde kafanın yan döndüğü, yem yemede ve su içmede zorluk yaşandığı, tedavide boyun, kanat ve kuyruk tüylerinin makas yardımı ile kesildiği, yolunduğu ya da bölgeye jilet yardımı ile kesik atıldığı, kafanın döndüğü yönün aksine doğru çevrildiği ya da çekildiği, ayak felcinin tedavisinde ise kan dolaşımını sağlamak için sadece paça tüylerinin yolunduğu tespit edildi. Felcin tedavisinde boyun bölgesine kesik atılmasının, kafanın döndüğü yönün aksine doğru çevrilmesi ya da çekilmesinin, boyun, kanat ve kuyruk tüylerinin kesilmesi ya da yolunmasının hayvan gönenci (refahı) ve haklarına aykırı olan ampirik yöntemler olduğu ileri sürülebilir. Bu bağlamda özellikle güvercin yetiştiricilerinin hayvan gönencine ve haklarına yönelik bilgilendirilmesi ve eğitilmesi gerektiği önerilebilir.

Güvercinlerde siğilin genellikle gaga, göz kenarı ve vücudun diğer yerlerinde mercimek veya nohut büyüklüğünde görüldüğü (Özmen 1981); siğillerin üzerine otomobil atık yağı ile pansuman yapıldığı, bu uygulama birkaç gün devam ettikten sonra siğillerin jilet veya keskin bir alet ile kesildiği, hayvanın kendi kuyruğundan ya da mundar bir hayvanın kuyruğundan bir kıl koparılıp siğile bağlanarak kendiliğinden düşmesi sağlandığı bildirilirken (Yaşar ve ark. 2013); Çalışmada siğil ve kistlerin güvercinlerde genellikle gaga, ayak, parmak ve kloakal bölgede küçük şişlikler olarak görüldüğü, tedavide siğil olan derinin bıçak ile kesildikten sonra bölgeye tentürdiyot sürüldüğü, dolayısıyla siğilin vücutta görüldüğü bölgelerin Özmen'in bulguları ve siğilin kesilmek suretiyle gerçekleştirildiği tedavi şeklinin ise genel olarak Yaşar ve ark.'ın verileri ile uyumlu olduğu söylenebilir.

İç Anadolu Bölgesi Konya Bölümünde gerçekleştirilen çalışmada (Yaşar ve ark. 2013); mantar hastalığında kabuklar bir taşla kazınıp uzaklaştırıldıktan sonra tereyağı ve şeker karışımının deri iyileşinceye kadar sürüldüğü, tuzlu tereyağı ve

kınının karıştırılarak sürüldüğü, otomobil atık yağı, benzin, sarımsak, tahin, pekmez, sumak, tuz veya buğday ilacının hastalıklı bölgeye sürüldüğü bildirilmiş; Çalışmada ise mantarın genellikle güvercinlerin ayaklarında görüldüğü, tedavide mantarlı bölgeye zeytinyağı sürüldüğü ve mantar hastalığı görülen ayak tırnaklarının uzadıkça kesildiği saptanmıştır. Çalışmada belirlenen zeytinyağı uygulamasının, Yaşar ve ark. (2013)'ün çalışmasında uygulanan tereyağı, otomobil atık yağı, gres yağı gibi yağların uygulanma mantığı ile paralellik gösterdiği ve İç Anadolu Bölgesi folklorik veteriner hekimliğinde mantar tedavisine yönelik yağ kullanımının yaygın bir tedavi şekli olduğu belirtilebilir.

Yüksel (2012) büyükbaş ve küçükbaş hayvanların deri yaralanmalarında katran kullanıldığını; Avcı ve Özen (2016) vücudun çeşitli bölgesinde oluşan yaralarda iyileşmeyi hızlandırmak ve kanamayı durdurmak için temiz bir bez veya pamuk ile bölgeye katran sürüldüğünü; Yaşar ve ark. (2013) derinin açık ve kapalı yaralarında katran kullanıldığını ve katrana aynı zamanda "bise" adı verildiğini ifade etmiştir. Bu çalışmada da yaraların tedavisinde genellikle bölgeye katran sürülmesinin saptanmasının Yüksel, Avcı ve Özen'in çalışması ile, katrana halk arasında "kara sakız" ya da "bise" adı verilmesinin Yaşar ve ark.'ın çalışması ile uyumlu olduğu ileri sürülebilir. Bölgesel olarak halen aynı ifadenin kullanılıyor olması ise geleneksel halk kültürü ile ilişkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

İç Anadolu Bölgesi Konya Bölümünde gerçekleştirilen bir çalışmada (Yaşar ve ark. 2013) güvercinin ilk yumurtlamadan sonra ikinciyi yumurtlayamadığı, halk arasında bu probleme "yumurta felci" adı verildiği ve kloakasına el ile bastırılarak yumurtanın çıkarılması verilerine benzer olarak çalışmada yumurta sıkışmasının sebep olduğu duruma "yumurta felci" ya da "ayak felci" adı verildiği, abdomenden kloakaya doğru ovmak suretiyle sıkışan yumurtanın çıkarılmaya çalışıldığı tespit edildi. Ayrıca çalışmada Yaşar ve ark.'ın verilerinden farklı olarak bu durumdaki güvercinlerin yaklaşık üç-dört gün şırınga yardımı ile beslendiği, vitamin takviyesi yapıldığı, kloakaya vazelin veya zeytinyağı damlatıldığı, zeytinyağı içirildiği, kan akışını hızlandırmak için paçalarının yolunduğu, kloakaya doğru itildikten sonra beliren yumurtanın zarının jilet yardımı ile kesilip yumurtanın çıkarıldığı, her türlü müdahaleye rağmen çıkarılmadığı durumlarda yumurtanın çok dengeli bir şekilde kırılarak kloakadan dışarı alındığı da belirlenen uygulamalar arasındadır. Özellikle kan akışını hızlandırmak için güvercinin paçalarının yolunmasının rasyonellikten uzak, ampirik bir uygulama olduğu ileri sürülebilir.

İç Anadolu Bölgesi Bozlak kültüründe büyükbaş hayvanların sindirim kanalı parazitlerinin hepsine "solucan" ve "kal kurdu" denildiği, göztaşının kurt düşürücü olarak suda eritilmek suretiyle hayvanlara içirildiği, koyun ağılında *Dikloro Dijenol Trikloroethan* (DDT)'in yere dökülerek yakıldığı ve dumanı ile

ağızdaki pirelerin ölmesinin sağlandığı, burundan ve ağızdan turşu suyu ve sirke içirerek sülüklerin uzaklaştırılmasının sağlandığı (Sinmez 2011), *Fasciolosis*'in tedavisinde katran, tuz ve göztaşı karıştırılarak koyunlara aç karnına içirildiği (Yaşar ve ark. 2015), paraziter hastalıklara karşı kireçli bileşikler, hipokloritler, göztaşı gibi çeşitli dezenfektan maddeler ve insektisitler kullanıldığı bildirilirken (Aydın 1984); Çalışmada güvercinlerin iç parazitleri için "kurt", "bağırsak solucanı" ifadelerinin kullanılmasının ve tedavide hayvan sağlığında kullanılan preparatların uygulanmasının Sinmez'in çalışmasına benzer olduğu, iç parazitlerin tedavisinde içme sularına elma sirkesi, ozon, göztaşı katılmasının ise Yaşar ve ark. ile Aydın'ın çalışmasına paralel olduğu belirtilebilir. Ayrıca her iki çalışmadan farklı olarak güvercinleri paraziter hastalıklardan korumak için; kümese yabancı güvercin alınmamasının, eğer alınacak ise ayaklarının ozon ile dezenfekte edilmesinin, parazit olmaması için yuvalıklarda çam pürü tercih edilmesinin oldukça akılcı ve rasyonel metotlara yakın uygulamalar olduğu söylenebilir.

Halk arasında keneye "gene", uyuz hastalığına "kel" (Yüksel 2012), *trichophytosis* hastalığına "kellik" (Sinmez 2011), ayrıca uyuzda hayvanın tüylerinin dökülmüş haline de "kellik" adı verildiği (Yaşar ve ark. 2015) bildirilirken, çalışmada da halk arasında keneye "gene", sadece tüleme zamanı değil, aynı zamanda parazitin sebep olduğu tüy dökümü ile ortaya çıkan çıplaklığa ise "kel olmak" ifadesinin kullanılması; paraziter hastalıklarda kullanılan ifadelerin genel olarak Yüksel, Sinmez, Yaşar ve ark.'ın verileri ile uyumlu olduğu ve Konya ilinde bölgesel folklorik ifadelerin varlığını halen devam ettirdiği şeklinde yorumlanabilir.

Coccidiosis kanatlı yetiştiriciliğinde oldukça önem arz eden bir enfeksiyondur. Hastalığın oluşumunda konak, bakım, besleme, diğer hastalıklar ve stres faktörlerinin etkisi büyük olup, hasta hayvanlarda yeşil renkte dışkı, susuzluk ve iştahsızlık gibi klinik belirtiler görülür (Derinbay Ekici 2017). Çalışmada ise bu hastalıkta yeşil renkte ishal görüldüğünün bildirilmesinin Derinbay Ekici'nin verilerine paralel olduğu söylenebilirken, bu hastalığın hava akımı veya soğukta kalan güvercinlerde meydana geldiğine inanılmasının ise rasyonellikten uzak bir düşünce olduğu ileri sürülebilir.

Dünyanın bir çok yerinde ve Türkiye'de de yaygın olarak görülen *Trichomoniasis* enfeksiyonunda ağız boşluğunda, yumuşak damakta küçük sarımsı (peynirimsi) lezyonlar görülür ve bu lezyonlar zamanla özefagus, kursak, taşlık ve bazen de karaciğere yayılır. Enfeksiyon kaynağı ortadan kaldırılarak, bağışıklığı artırmak için vitamin takviyesi yapılmalıdır (Derinbay Ekici 2017). Derinbay Ekici'nin verilerine benzer şekilde, çalışmada da peynirimsi lezyonlara "peynirleşme", "kursak mantarı", "sarı yara", "pamuk", "içi çiçek" ya da "ağız yolu iltihabı" gibi isimler verildiği; bu enfeksiyonda ağız ve boğazda peynirleşme, yem yiyememe, zayıflama, yüksek ateş, su tüketiminde artış ve kursak şişmesi gibi klinik semptomlar görüldüğü

bildirilirken; tedavide içme sularına kırmızı kil katılması, sirke veya sarımsak verilmesi, balık yağı içirilmesi, sarımsaklı turşu suyu ve veteriner preparatları kullanılmasının rasyonel uygulamalar olduğu ileri sürülebilir. Tedavide kulak çöpü ya da kuyruk tüyü yardımı ile peynirleşme odaklarına mürekkep, betadin veya viks sürülmesi, bu hastalığa yakalanan balon güvercinlerinin bir pet şişenin içerisine dik konumda yerleştirilerek yaklaşık bir gün süresince bekletilmesi, kursak şişliğini tedavi etmek için, kursağın delinerek içi boşaltıldıktan sonra dikilmesi gibi yöntemlerin ise rasyonellikten uzak olduğu söylenebilir.

Tip 1 Adenovirus enfeksiyonu genellikle bir yaşın altındaki ve en çok da üç-beş aylık güvercinlerde görülürken, *Tip 2* olanı 10 günlükten altı yaşa kadar olan güvercinlerde görülür. Etkilenen güvercinler acı çekerler ve ayrıca kusma, akut sulu ishal ve kilo kaybı gibi semptomlar gözlenir. Bu enfeksiyon çok hızlı yayılım gösterir ve kısa zamanda barınaktaki tüm hayvanlara bulaşabilir. Komplike olmayan vakalarda iki haftada klinik iyileşme gözlenebilirken, komplike vakalardaki iyileşme ise birkaç haftadan birkaç aya kadar uzayabilir (Avcı 2017). Çalışmada bu hastalıkta ateş, halsizlik, ishal, yem yememe, zayıflık, su tüketiminde artış gibi klinik semptomlar olduğu, genellikle mugluf döneminde görüldüğü bilgilerinin Avcı'nın verileri ile uyumlu olduğu, hastalığın güvercinin tüy dökümüne gireceği ya da tüy dökümünden çıkamadığı (Resim 2) zamanlarda ve yavrunun iyi beslenemeyip soğukta kaldığı durumlarda görüldüğüne inanılmasının bu hastalığın genel olarak bağışıklık sisteminin düşük ve stres seviyesinin yüksek olduğu dönemlerde görüldüğü şeklinde yorumlanabilir. Tedavide kursak içeriğinin boşaltılarak vitamin içirilmesinin, mugluf dönemi tüylerini atabilmesi için bel üstü tüylerinin yolunmakla birlikte etkin bir tedavi şeklinin olmadığı ifade edilmesinin ise Konya ili folklorik veteriner hekimliğinde, gözleme dayalı ve akılcı yöntemlerin kullanıldığı bir göstergesi olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Türkiye'de *Newcastle* hastalığının kanatlılarda önemli bir sorun olmaya devam ettiği ve hastalığın yayılmasında yabancı güvercinlerin büyük tehdit oluşturduğu (Dakman ve ark. 2008); Konya'da halk arasında *Newcastle* hastalığına "veba" dendiği, vebaya yakalanan güvercinlerin ishal olup zayıfladıkları ve 10-15 gün içinde öldükleri belirtilirken (Özmen 1981); Çalışmada da bu hastalığa halk arasında "veba", "ület" ya da "karan" adı verilmesi, veba hastalığının görülmesine ise "karan geldi" ya da "veba kavgını" denilmesi ve tedavisinin mümkün olmadığı bildirilmesinin, Özmen'in verileri ile genel olarak uyumluluk gösterdiği ve yetiştiricilerin gözlem yeteneğinin güçlü olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca, kış aylarında güvercin gübresinin kümeste nem yaptığı için vebaya sebep olduğuna ve peynirleşme hastalığının vebaya çevirdiğine inanılmasının, araştırılmaya muhtaç konular olduğu belirtilebilir.

Paramyxovirus 1 enfeksiyonları genellikle her mevsim görülebilirse de bakım ve besleme durumlarının iyi olmadığı, hijyen koşullarına dikkat edilmeyen, koruyucu önlemlerin alınmadığı, stres faktörlerinin yüksek olduğu barınaklarda, özellikle kış aylarında görülme ihtimali artar. Hastalığın belirtileri arasında; sulu ve kanlı ishal, solunum sistemi rahatsızlıkları ve boyunda tremor, tortikollis, paralizisi, denge kayıpları gibi sinir sistemi rahatsızlıkları yer alır. Ayrıca bu hastalıkta bildirilen spesifik bir tedavi protokolü bulunmamaktadır (Avcı 2017). Çalışmada bu enfeksiyona “kafa dönmesi”, “titrek felci”, “titrek baş” ya da “sallabaş” adı verildiği (Resim 3) ve bu hastalıkta kafada titreme, kafayı dik tutamama, boyunda kısmi ya da tam paraliz ve tortikollis görüldüğü, kafanın ters döndüğü veya yana doğru kaydığı bilgilerinin Avcı'nın verileri ile paralellik gösterdiği söylenebilir. Hastalığın genellikle sıcak olan kümeslerde yüksek ateşten dolayı, veba geçiren güvercinlerde iyileştikten sonra ya da güvercinlerde gerçekleşen herhangi bir paralizisi sonrasında ortaya çıktığına inanıldığı, tedavisinde kan dolaşımını hızlandırmak için kafadan başlayarak boyun, kanat ve kuyruk tüylerinin yolunduktan sonra güvercinin karanlık bir yerde dinlendirildiği, güvercinin heyecanını gidermek amacıyla soğuk su ile şok uygulandığı, pis kanı uzaklaştırmak için kuyruk tüyünün burun içine batırılarak kan aktıldığı, ensede belirgin olarak bulunduğu ifade edilen siyah noktadan tüyler çekilip o bölgeye jilet ile kesik atıldıktan sonra hasta güvercinin izole ve karanlık bir ortamda dinlendirildiği bilgilerinin rasyonellikten uzak uygulamalar olduğu söylenebilir. Tedavi için en az iki aylık bir zamana ihtiyaç duyulduğu ancak çoğu zaman tedaviye cevap alınamadığı, iyileşme görülsede dahi bu hastalığın güvercinlerde kalıcı hasar bıraktığının bildirilmesinin ise yine Avcı'nın verileri ile uyumlu olduğu ileri sürülebilir.

Poxvirus enfeksiyonları ağız ve göz çevresinde, derinin tüysüz bölgelerinde siğil benzeri kabarcıklar, ağız, dil, farenks ve larenkste difterik membranlar şeklinde oluşumlar ile görülebilirken, çok bulaşıcı ve bazen de öldürücü olabilmektedir. Ayrıca uygulanmakta olan spesifik bir tedavi şekli de bulunmamaktadır. Gelişen lezyonlar kabuk oluşumunu hızlandırmak için iyot ile boyanabilir (Avcı 2017). Çalışmada *poxvirus* enfeksiyonuna “çiçek” ya da “dış çiçek” adı verildiği, gözde şişme ve sulanma, gaga, göz kenarları, ağız çevresi ve vücudun diğer tüysüz bölgelerinde siğil benzeri oluşumlar görüldüğü, lezyonlar ağız bölgesinde görüldüğü takdirde “ağız çiçeklenmiş” ifadesinin kullanıldığı, bulaşıcı olması sebebiyle hasta güvercinlerin izole edildiği bilgilerinin genel olarak Avcı'nın bilgileri ile uyumlu olduğu ifade edilebilir. Avcı'nın verilerine benzer olarak çalışmada kulak çöpü yardımıyla ayakkabı boyası veya mürekkebin çiçek lezyonlarının olduğu bölgelere sürülmesinin, gelişen lezyonların kabuk oluşumunu hızlandırmak için iyotun kullanım amacı ile benzer olabileceği ancak bu hastalığın dişi ve erkek olmak üzere iki formu bulunduğu ve dişisinin tehlikeli, erkekinin ise iyi

huyulu olduğuna inanılmasının rasyonellikten uzak, inanış temelli bir yaklaşım olduğu sonucuna varılabilir. Tedavide göztaşı ve vazelin karışımının, lezyonların görüldüğü bölgelere sürülmesinin, içme sularına ve banyo sularına göztaşı, ozon veya sirke eklenmesinin, çiçek lezyonları kesildikten sonra bölgenin dağlanmasının, lezyonların bulunduğu bölgelere ısı uygulanmasının ve kanatıldıktan sonra göztaşı basılmasının ise sekonder enfeksiyonları ve bulaşmayı önleyici akılcı uygulamalar olduğu söylenebilir.

Üst solunum yolu rahatsızlıkları ile ilişkili detaylı bilgi verilmemesi ve sadece “üst solunum rahatsızlığı” adı verilen bir hastalıktan bahsedilmesi, yetiştiricilerin bu konuya ilişkin bilgi birikimlerinin zayıf olduğu ya da bahsi geçen rahatsızlıklara yönelik ayırt edici tanılarının bulunmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç olarak, yetiştiricilerin güvercin hastalıkları konusunda uzmanlaşmış veteriner hekime ihtiyaç duydukları; geleneksel tedavi yöntemleri arasında göztaşı, ozon gibi uygulamaların bilimsel veriler ile genel olarak uyumlu ve rasyonel olduğu, ancak folklorik veteriner hekimliğinde yer etmiş olan tüylerin yolunması, derinin jilet ile kesilmesi gibi halk kültüründe mevcut, hayvan gönencine ve haklarına aykırı bir takım ampirik yöntemlerin de halen varlığını devam ettirdiği; güvercin hastalıkları ve tedavileri konusunda veteriner hekimliği açısından araştırılmaya muhtaç alanlar olduğu söylenebilir.

Açıklama: Bu çalışma, 02-04 Aralık 2020 tarihlerinde düzenlenen “14. Uluslararası Türk Kültürü, Sanatı ve Kültürel Mirası Koruma Sempozyumu/Sanat Etkinlikleri”nde sunulan “Konya İli Folklorunda Güvercin” adlı sözlü bildirinin “Hastalıklar” kısmı genişletilerek hazırlandı.

Etik Kurul Bilgileri: Bu çalışma, Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi Deney Hayvanları Üretim ve Araştırma Merkezi Etik Kurulu (SÜVDAMEK)'nin 11.06.2020 tarih ve 2020/56 sayılı onayı ile yürütüldü.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

KAYNAKLAR

- Alptekin M.** Meddah Behçet Mahir'in halk anlatılarında halk hekimliği ve baytarlığı. Gaziantep University Journal of Social Sciences. 2018; 17(3): 879-893.
- Arslan ES.** Ege Bölgesi folklorunda veteriner hekimliği ve hayvancılık üzerine araştırmalar. Doktora Tezi, AÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1998.
- Avcı A, Özen R.** “Kara hekim: Katran”ın Antalya veteriner hekimliği folklorunda hayvan hastalıklarının tedavisinde kullanımı. FÜ Sağ. Bil. Vet. Derg. 2016; 30(1):39-44.
- Avcı O.** Güvercinlerin Viral Enfeksiyonları, In: Güvercin El Kitabı, Ed; Işık N, Er A, Güneş Tıp Kitabevleri, Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık, Ankara. 2017; s. 99-119.
- Aydın N.** Bölge tavukçuluğunu etkileyen hastalık sorunları ve alınması gerekli hijyenik önlemler. Selçuk Üniversitesi Vet.

Dakman A, Güleç M, Günaydın E, Coşar M. Evcil ve yabani kanatlılardan izole edilen Newcastle Hastalığı viruslarının patotiplendirilmesi. Etlik Veteriner Mikrobiyoloji Derg. 2008; 19(1):19-26.

Derinbay Ekici Ö. Protozoon Hastalıkları ve Tedavisi, In: Güvercin El Kitabı, Ed; Işık N, Er A, Güneş Tıp Kitabevleri, Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık, Ankara. 2017; s. 87-99.

Dinçer F. Türk folklorunda veteriner hekimliği üzerine araştırmalar. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1967.

Özmen M. Konya'da güvercincilik. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Derg. 1981; 1:157-187.

Sever M. Türk halk inançlarında ve halk hekimliği uygulamalarında meyve. Türklük Bilimi Araştırmaları. 2004; 16:95-109.

Sinmez ÇÇ. Bozlak kültüründe folklorik veteriner hekimliği ve hayvancılık üzerine araştırma. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2011.

Sinmez ÇÇ, Aslım G. Aksaray Malaklısı çoban köpeklerinin hastalıklarının tedavisinde kullanılan halk veteriner hekimliği

Sinmez ÇÇ, Aslım G, Yaşar A. An ethnoveterinary study on plants used in the treatment of dermatological diseases in Central Anatolia, Turkey. Journal of Complementary Medicine Research. 2018; 8(2):71-84.

Şar S. Anadolu'da halk hekimliği uygulamaları. Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Derg. 2005; 13(2):131-136.

Yaşar A, Sinmez ÇÇ, Aslım G. İç Anadolu Bölgesi Konya Bölümünde (Aksaray, Karaman ve Konya) folklorik veteriner hekimliği ve hayvancılık üzerine araştırma. TÜBİTAK Projesi Kapatma Raporu, TOVAG-112O428, 2013; s. XI, 147.

Yaşar A, Sinmez ÇÇ, Aslım G. İç Anadolu Bölgesi Konya Bölümü folklorunda ruminantların paraziter hastalıkları ve tedavi yöntemleri. Kafkas Univ Vet Fak Derg. 2015; 21(1): 1-7.

Yılmaz O, Boz MA. Türkiye'de amatör güvercin yetiştiriciliğinin durumu ve kullanılan yöresel tip sınıflandırmaları. Akademik Ziraat Derg. 2012; 1(1):45-60.

Yüksel E. Aşağı Fırat Havzasında veteriner hekimliği folkloru üzerine araştırmalar. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ, 2012.

KAYNAK KİŞİ LİSTESİ

Sıra	Adı Soyadı	Doğum Yılı	Eğitim Seviyesi	Mesleği	İlçe/İl	Görüşme Tarihi
K1	Ümit Çökmen	1979	Ortaokul	Antrenör	Karatay/Konya	16.07.2020
K2	Mehmet Ertekin	1974	İlkokul	Serbest Meslek	Karatay/Konya	16.07.2020
K3	Abdi Büyükağaçcı	1936	İlkokul	Selçuklu Güvercin Severler Dern. Bşk.	Meram/Konya	11.07.2020
K4	İsa Güner	1972	İlkokul	Serbest Meslek	Meram/Konya	11.07.2020
K5	Mehmet Nergis	1977	Üniversite	Serbest Muhasebeci	Meram/Konya	11.07.2020
K6	Ünsal Doruk	1963	Yüksekokul	İcra Şefi	Meram/Konya	11.07.2020
K7	Yusuf Aladağlı	1967	Ortaokul	Emekli	Meram/Konya	11.07.2020
K8	Seyit Mehmet Gürler	1991	İlkokul	Serbest Meslek	Meram/Konya	22.07.2020
K9	Mehmet Yıldırım	1968	İlkokul	Meram Güvercin Severler Dern. Bşk.	Meram/Konya	23.07.2020
K10	Abdurrahman Albayrak	1990	Önlisans	Sekreter	Meram/Konya	23.07.2020
K11	Abdullah Karabacak	1987	Lise	Serbest Meslek	Meram/Konya	23.07.2020
K12	Adem Albayrak	1966	Önlisans	Elektrik Teknisyeni	Meram/Konya	25.07.2020
K13	İsmail Evciler	1966	Lise	Emekli	Meram/Konya	25.07.2020
K14	Adem Kılınç	1990	Üniversite	TSK Personeli	Meram/Konya	01.08.2020
K15	Ahmet Türkoğlu	1988	Lise	TSK Personeli	Meram/Konya	07.08.2020
K16	Erdoğan Tosun	1966	Lise	Lokantacı	Meram/Konya	07.08.2020
K17	Muzaffer Türkoğlu	1980	Lise	Sigortacı	Meram/Konya	07.08.2020
K18	Oğuzhan Tosun	1989	Üniversite	Veteriner Hekim	Meram/Konya	07.08.2020
K19	Selahattin Çetin	1968	İlkokul	Kaynakçı	Meram/Konya	07.08.2020
K20	Şükrü Sarı	1968	İlkokul	Emekli	Selçuklu/Konya	28.07.2020
K21	Zekeriya Şen	1969	İlkokul	Doğalgaz Tesisatçısı	Selçuklu/Konya	28.07.2020
K22	Burhanettin Görmez	1960	Ortaokul	Emekli	Selçuklu/Konya	07.08.2020
K23	Seyit Selek	1981	İlkokul	Kalıpcı	Selçuklu/Konya	08.08.2020
K24	Ufuk Eken	1993	Ortaokul	Yedek Parçacı	Selçuklu/Konya	08.08.2020
K25	İbrahim İrioğlu	1993	Ortaokul	Operatör	Selçuklu/Konya	08.08.2020
K26	Mustafa Koyuncu	1945	Ortaokul	Emekli	Selçuklu/Konya	08.08.2020
K27	Nihat Uzun	1954	Üniversite	Yüksek Tekniker	Selçuklu/Konya	14.08.2020
K28	Ahmet Tür	1959	Ortaokul	Emekli Şoför	Selçuklu/Konya	14.08.2020

Sonnot

1 K1
2 K1
3 K1,5,8-14
4 K23-26
5 K1,5,8-14,27-28
6 K1,5,8,12-19,23-28
7 K5
8 K1,4-5,12-13,15-17,19-21,23-25,27-28
9 K1
10 K4-5
11 K12-13
12 K14,27-28
13 K15-17,19-21,23-25
14 K15-17,19
15 K27-28
16 K20
17 K1,11,14-17,19-21,23-28
18 K12-17,19,27-28
19 K25
20 K12-14
21 K15-17,19
22 K27-28
23 K27
24 K2,4-5,9-11
25 K1,4-5,9-17,19-21,23-28
26 K23-26
27 K25
28 K27-28
29 K20
30 K9-11
31 K27-28
32 K9-11
33 K14,23-28
34 K27-28
35 K23-26
36 K23-28
37 K20
38 K20-21,23-26
39 K23-26
40 K23,25
41 K20-21,23-25
42 K23,25
43 K27-28
44 K4-5,15-17,19
45 K15-17,19
46 K20-21
47 K20-21
48 K15-17,19
49 K1
50 K1,24
51 K1,4-5,19,23-26
52 K1,13
53 K12-13
54 K1,4-5,8-17,19-21,23-28
55 K1,9-13,20-21,27-28
56 K8-13,23-28
57 K27-28
58 K1,6,8,12-17,19-28
59 K1,9-11
60 K1
61 K8,14,26-28
62 K15-17,19
63 K27
64 K20-21,23-28
65 K23-26
66 K12-14
67 K9-11,14
68 K9-11
69 K1,27-28
70 K1,4-5,8-17,19-28
71 K11
72 K1,16-17,19
73 K4,5
74 K12-13
75 K9-11
76 K14
77 K1,4-5,8-17,19-21,23-28
78 K15-17,K19
79 K1,4-5,8-17,19-21,23-28
80 K1,20-21,23-28
81 K1,23-26
82 K4-5,9-11,15-17,19,26-28
83 K4-5
84 K20-21
85 K24
86 K4,14
87 K20
88 K23-26
89 K8
90 K5,9-11,14,27-28
91 K14
92 K9-13
93 K15-17,19-21
94 K15-17,19
95 K20
96 K26-28
97 K26,28
98 K27-28
99 K9-11
100 K11
101 K27-28
102 K27-28
103 K14
104 K14,27-28
105 K23-26

106 K14
107 K27-28
108 K1,4,7-8,14,21
109 K9-11
110 K10-11,23-28
111 K27-28
112 K4-5,11,25-28
113 K12-14
114 K4
115 K20-21
116 K24-25
117 K25
118 K8,12-13
119 K23-26
120 K12-13,23-26
121 K9-11,23-28
122 K12-13,23-26
123 K23-26
124 K20
125 K15-17,19,27-28
126 K1
127 K14-17,19-21,27-28
128 K27-28
129 K12-13,21,23-28
130 K8
131 K20-21,23-26
132 K20,23-26
133 K23,26
134 K9,11
135 K11
136 K1,4-5,9-17,19-28
137 K1,4-5,9-17,19-28
138 K20-21
139 K27-28
140 K3
141 K9-11,22
142 K1-2,8-17,19-21,23-28
143 K14
144 K1,8-17,19-21,23-28
145 K9-11,27-28
146 K27-28
147 K1,9-13,15-17,19,27-28
148 K15-17,19
149 K9-13,27-28
150 K14
151 K9-13
152 K8,12-13,15-17,19-21
153 K23-28
154 K12
155 K1,8-17,19-21,23-28
156 K4-5
157 K20-21
158 K8
159 K27-28
160 K8
161 K12-13,25-26
162 K14
163 K14
164 K20-21
165 K27